

УДК 330.322 (477)

Карпенко Л.М.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті узагальнено сучасні концептуальні підходи щодо стратегічного управління інноваційною діяльністю промислових підприємств Одеського регіону. Запропоновано розгорнуту структурно-логічну схему щодо розробки етапів стратегічного планування. Проведено економіко-статистичне дослідження діяльності промислових підприємств з метою виявлення перспектив розвитку регіону.

In the article the approaches of strategic management by activity of the industrial enterprises of the Odessa region are generalized modern. The circuit development of stages of strategic planning is offered developed structurally. Is carried out economical statistical research of activity of the industrial enterprises with the purpose of prospects of development of region.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ринкові умови господарювання створюють для більшості ринкових суб'єктів середовище високої конкуренції, яке вимагає від них здатності формувати конкурентні переваги як у сфері виробництва товарів, так і у сфері їх просування на ринок. Конкурентні переваги досягаються завдяки впровадженню інновацій – суттєво нових методів і засобів здійснення виробничої та комерційної діяльності. Підприємницька діяльність ґрунтується на новій ідеї задоволення споживчого попиту в певних товарах чи послугах. Пошук цієї ідеї є реакцією підприємців на зменшення доходу від своєї діяльності, обумовлене насиченням певного сегмента ринку відповідними товарами. Можливість створення та використання інновації суб'єктами господарювання залежить від загального рівня науково-технічного розвитку країни і ресурсних можливостей. Чим радикальнішою є ідея, взята за основу інновації, тим довшим буде її життєвий цикл і більшим ефект від її комерціалізації.

Подальший розвиток української економіки, її місце у світовому господарстві епохи глобалізації та трансформації, вирішення важливих соціально-економічних проблем наших співвітчизників значною мірою залежать від обсягів, спрямованості та ефективного використання інноваційно-інвестиційних потоків у країні. Це робить проблему теоретичного обґрунтування інноваційної політики, формування фінансового механізму підприємства, економіко-статистичної оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств надзвичайно актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Вплив інновацій на соціально-економічний розвиток суспільства досліджували багато вчених. Представники більшості інноваційних теорій наголошували на тому, що характер основних економічних процесів у довгостроковому періоді великою мірою залежить від особливостей науково-технічного прогресу. Активна інноваційна діяльність підприємницьких структур формує інноваційний тип розвитку певного регіону і сприяє його загальному соціально-економічному розвитку. Розуміння природи економічних спадів та зростань, причин постійних коливань ділової активності необхідне для формування інноваційної політики кожного регіону.

Проведене нами дослідження генезису інноваційно-підприємницьких теорій дозволило виділити певні етапи розвитку інноваційної діяльності та провести аналіз щодо її залежності від економічної ситуації. Слід зазначити такі теорії:

- теорії циклічного економічного розвитку;
- інноваційні теорії технологічних змін;

- теорії технократичного суспільства;
- сучасні концепції інноваційного розвитку [1, с.40-56].

В економічній літературі останніх років багато приділено уваги питанням інноваційної діяльності, інноваційно-інвестиційного менеджменту тощо. Так, проблемами управління інноваційно-інвестиційною діяльністю займаються науковці, серед яких слід виділити М.А.Йохна, В.В.Стадника, М.П.Денисенка, П.Друкер та інших. Автори одностайно стверджують, що впровадження інновацій стимулює якісні перетворення у виробництві, які, у свою чергу, є поштовхом до наступних змін у досягненні досконалості. Аналіз останніх наукових праць свідчить про наявність результатів комплексних досліджень щодо розвитку та впровадження елементів інноваційно-інвестиційного механізму, удосконалення інвестиційного клімату, певних-економіко статистичних розрахунків.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, питання стратегічного планування і управління розвитком інновацій, розробки фінансово-економічного механізму є достатньо опрацьованими. Слід зазначити, що значна увага приділяється проблемам управління інноваційно-інвестиційними процесами на рівні економіки країни та окремих галузей. Але деякі питання залишаються невизначеними, недостатньо обґрунтованими. Виникає потреба вдосконалення та розширення дослідження цієї проблематики. Світовий досвід нагромадив значну кількість методів та прийомів інноваційно-інвестиційного аналізу, але їх застосування у вітчизняних умовах є проблемним, бо самі вони потребують подальшого вдосконалення. На думку автора, слід приділяти більшу увагу дослідженню напрямків розвитку інноваційної діяльності та формуванню механізмів управління на рівні конкретних підприємств, з урахуванням їх особливостей, вдосконаленню методів економіко-статистичної оцінки результатів господарської діяльності що сприяє формуванню оцінки розвитку потенціалу промисловості Одеського регіону взагалі.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення концептуальних підходів щодо стратегічного управління інноваційною діяльністю промислових підприємств Одеського регіону. Проведення комплексного економіко-статистичного дослідження їх діяльності та виявлення перспектив розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічне управління інноваційною діяльністю націлене на прогнозування глобальних змін в економічній ситуації та пошук і реалізацію масштабних інноваційних проектів, які сприятимуть успіхові підприємства і забезпечуватимуть його ефективне функціонування і розвиток у тривалій перспективі.

Стратегічна інноватика передбачає визначення основних напрямів науково-технічної і виробничої діяльності підприємства у сферах розроблення і впровадження нової продукції; вдосконалення і модифікацію продукції, яку виготовляє підприємство; зняття з виробництва застарілої продукції; залучення у виробничу діяльність нових ресурсів і нових технологій, освоєння нових методів організації виробництва та праці тощо. Для реалізації цих завдань необхідно розробляти плани і програми інноваційної діяльності, здійснювати обґрунтування проектів створення нових продуктів, розробляти ефективні організаційні форми управління реалізацією інноваційних проектів, керувати ресурсним забезпеченням інноваційних програм та проектів[2, с.178].

Стратегічне управління інноваціями орієнтоване на визначення і досягнення перспективних цілей (завоювання більшої частки ринку, забезпечення високих темпів стійкого економічного розвитку тощо) в умовах конкурентного середовища, що відображене в системі стратегічних планів: загальнокорпоративних, планів стратегічних господарських одиниць, на які поділено підприємство, планів функціональних сфер діяльності (маркетингової, інвестиційної, виробничої, інноваційної та ін.). Серед них важливе місце посідають плани інноваційної діяльності.

Систематизуємо та представимо у вигляді блок-схеми (рис.1) певні етапи планування інноваційної діяльності підприємства в межах загальної стратегії.

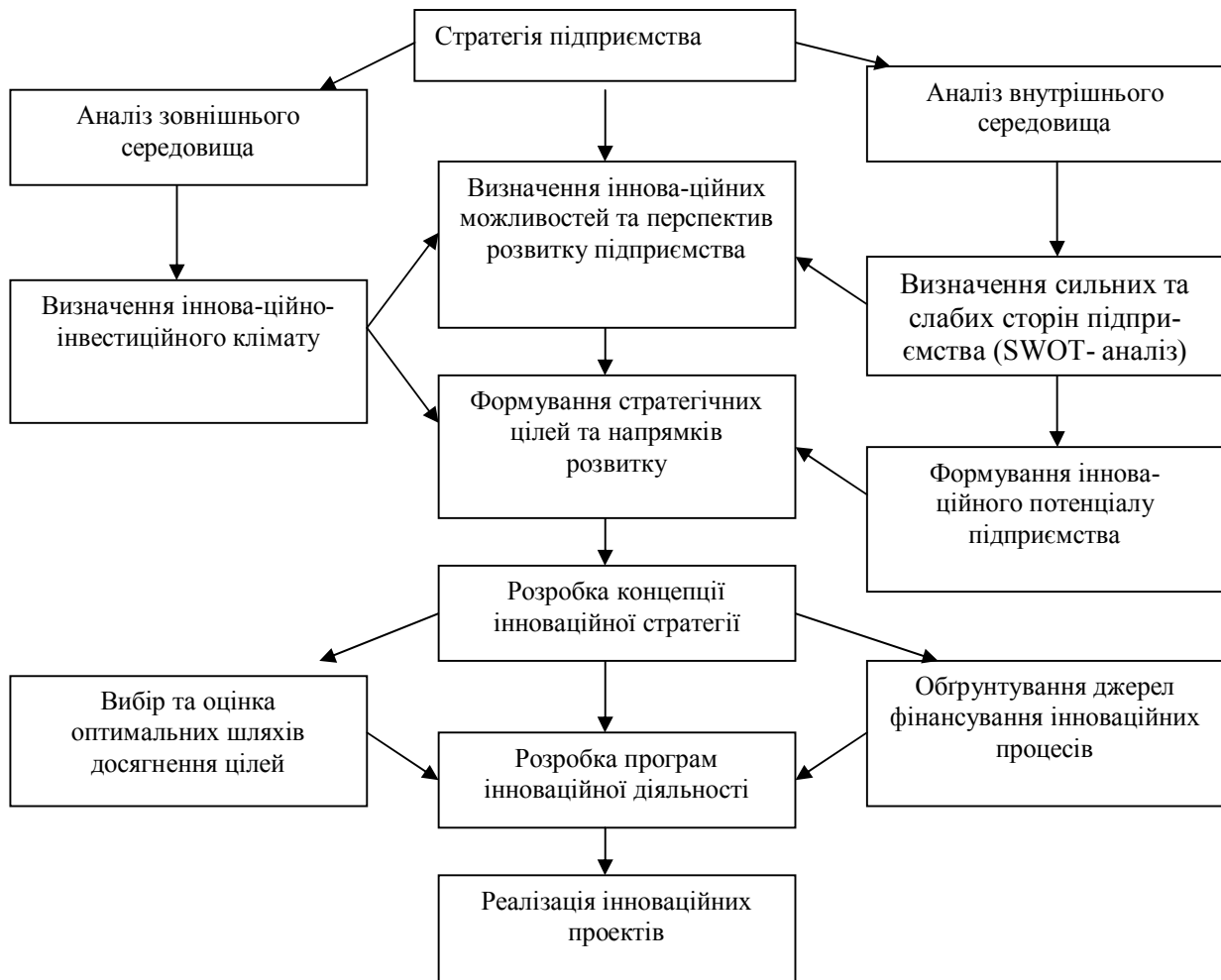

Рис. 1. Послідовність стратегічного планування інноваційною діяльністю підприємства

Таким чином, стратегічне управління інноваційною діяльністю забезпечує формування напрямів інноваційної діяльності, визначає стратегічні інноваційні цілі та інноваційну стратегію підприємства, спрямовану на реалізацію його загальних стратегічних завдань.

Практична сторона роботи є економіко-статистичним дослідженням обраної проблематики для промислових підприємств Одеського регіону. З метою здійснення комплексного дослідження характеру процесів інноваційної діяльності доцільно провести аналіз динаміки, взаємозв'язків та інших структурних зрушень впровадження інноваційних процесів і визначити їх головні тенденції, перспективи розвитку.

Вивчення стану інноваційної діяльності у промисловості Одеської області протягом 1998–2008 років свідчить про її нестабільний розвиток за останні чотири роки. Порівнюючи розвиток інноваційних процесів в Одеській області з іншими південними регіонами України, слід відзначити, що незважаючи на зменшення кількості інноваційно активних підприємств в Одеській області у порівнянні з 2006 р., реалізація інноваційної продукції проводиться більш активно підприємствами Одеської області. Кількість інноваційно активних підприємств у 2007 р. зменшилась на 14,8% у порівнянні з 2006 р., у порівнянні з 2000 р. – зросла у 2,4 рази. Найбільш інноваційно активні підприємства м. Одеси і їх питома вага в загальній кількості інноваційно активних підприємств протягом останніх років складає дві третини.

Протягом 2007 р. інноваційну продукцію реалізували 32 підприємства, або 69,6% від інноваційно-активних підприємств промисловості (42 підприємства, або 77,8% – у 2006 р.). З них 22 підприємства реалізувало продукцію, що є новою для ринку, 11 підприємств – продукцію, що є новою для підприємства. Обсяг реалізованої інноваційної продукції склав

2287,2 млн. грн. (13,3% від загального обсягу реалізованої промислової продукції), що на 4,1% більше, ніж у 2006 р.

У 2007 р. найбільш інноваційно активні були підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (34,8% від загальної кількості інноваційно активних підприємств області), машинобудування (28,3%), хімічної та нафтохімічної промисловості та підприємства з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (8,7%).

Загальний обсяг витрат на технологічні інновації у 2007 р. склав 741,2 млн. грн. (проти 129,0 млн. грн. у 2006 р. без урахування витрат на технологічні процеси). Інноваційні роботи виконували в основному підприємства переробної промисловості – 99,1% загального обсягу витрат (у 2006 р. – 93,5%). Питома вага витрат на технологічні інновації Одеської області у загальному обсязі витрат по Україні склала 6,8%. Провідна роль серед видів промислової діяльності за сумою загальних інноваційних витрат у 2007 р. належить підприємствам з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 67,0% від загального обсягу витрат на технологічні інновації (у 2006 р. – 16,6%), коксу та продуктів нафтоперероблення – 17,9% (у 2006 р. – 18,2%), машинобудування – 12,6% (у 2006 р. – 28,4%), підприємствам хімічної та нафтохімічної промисловості – 0,4% (у 2006 р. – 27,9%). Також слід зазначити, що 28 підприємств придбали машини, обладнання програмні забезпечення (60,9% від загальної кількості інноваційно активних підприємств) на суму 704,4 млн. грн. (95,0% від загального обсягу витрат), по 3 підприємства (6,5%) придбали науково-дослідні розробки та інші зовнішні знання, 9 підприємств (19,6%) здійснили дослідження та розробки на суму 5,3 млн. грн. (0,7%) [3, с. 8].

На рис. 2 представимо структуру інноваційних витрат у промисловості в 2006-2007 роках. У 2007 р. впроваджено у виробництво 30 інноваційних видів продукції, з неї нових видів техніки – 14 найменувань, 76,7% нових видів продукції освоїли підприємства машинобудування, 16,7% – підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, по 3,3% – хімічної та нафтохімічної промисловості та з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції. Кількість освоєних нових видів промислової продукції зменшилась порівняно з 2000 р. на 78,6%, у порівнянні з 2006 р. – у 10,0 разів.

Фінансування технологічних інновацій у 2007 р. відбувалось насамперед за рахунок власних коштів підприємств, обсяг яких склав 735,2 млн. грн. (99,2% від загальної суми інноваційних витрат), кошти держбюджету склали 2,9 млн. грн. (0,4%), банківські кредити – 2,6 млн. грн. (0,3%) [4, с. 84-86].

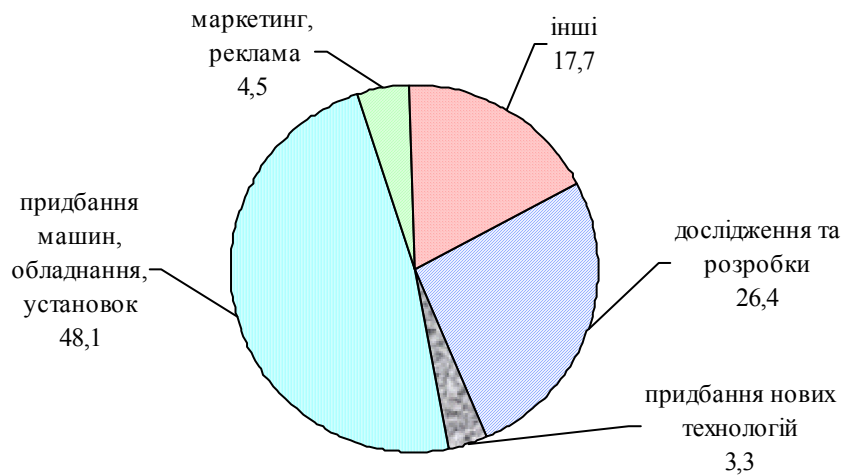
Минуле десятиліття для України пройшло під знаком економічної кризи. Одночасно у світовій економіці відбулися суттєві якісні зрушення. Вичерпання екстенсивних можливостей зростання зробило необхідним залучення інноваційних джерел до розширення виробництва. У той час як українська економіка намагалася вийти з кризи, застосовуючи традиційні технології, промислово розвинені країни спрямувати свої зусилля на створення нової економіки, заснованої на знаннях, інформації та інноваціях.

Вирішення проблем інноваційного зростання української економіки можливе лише за умови проведення науково обґрунтованої державної інноваційної політики, яка б базувалася на відповідному законодавстві.

Основною метою інноваційної моделі розвитку промисловості у 2008-2009 рр. має стати поєднання науково-технічної та виробничої сфер. Реалізація цього напрямку створить умови для суттєвого підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу, сприятиме активізації інноваційної діяльності промислових підприємств. Слід наголосити про необхідність вливання інвестиційних потоків у розвиток вітчизняної промисловості.

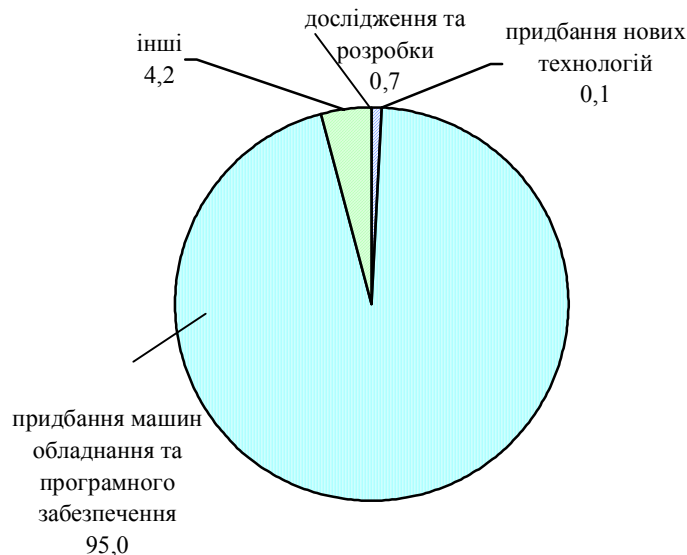
У зв'язку з цим всі види інновацій повинні отримувати державну підтримку у вигляді сприяння створенню інноваційної інфраструктури, становленню науково-виробничих об'єднань тощо, але лише істотні нововведення держава повинна заохочувати фінансово, наприклад, через пільгове оподаткування. Такий підхід дасть змогу не розпорошувати державні кошти на підтримку малоперспективних нововведень і буде сприяти інноваціям, спрямованим на економічний прорив.

2006 рік

2007 рік

Рис.2. Структура інноваційних витрат у промисловості в 2006-2007 рр.
(відсотків до загального обсягу)

Наголошуючи на необхідності активізації інноваційного сектора економіки, слід зазначити, що в останні роки урядом прийнято низку постанов і рішень, державних програм, спрямованих на підвищення інноваційної результативності підприємств, однак більшість з них не вдалося реалізувати у повному обсязі в реальній економіці.

Вирішення проблем інноваційного розвитку є складним і тривалим процесом. Їх подолання потребує негайних заходів, залучення фінансових ресурсів, що обумовлює актуальність дослідження проблем фінансування інноваційної діяльності підприємств.

Отже, із викладеного випливає, що в Одеській області стримується розвиток інноваційної діяльності за рахунок нестачі власних коштів, недостатньої фінансової підтримки держави, великих витрат на нововведення, високої кредитної ставки, недосконалої законодавчої бази.

Слід зазначити певну низку промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, та охарактеризувати їх досягнення. Автором було здійснено дослідження інноваційної діяльності на восьми відомих підприємствах промисловості Одеського регіону,

результати якого свідчать, що підприємства займаються вдосконаленням науково-технічної діяльності, певними розробками, що сприяє підвищенню ефективності їх діяльності.

Так, проведено пробний пуск в експлуатацію ВАТ «Лукойл – Одеський нафтопереробний завод» після реконструкції установки Атмосферно-вакуумної Трубочатки зі збільшенням потужності до 2,8 млн. т на рік та доведенням глибини переробки нафти до 78%. Передбачається випуск бензину за стандартами Euro-3, дизельного палива – за стандартами Еуро-4.

Серед новітніх технологічних процесів, які освоєні ТОВ «Мікрон», вакуумне відцентрове лиття, високошвидкісне шліфування. Впроваджено технічний процес поперечної накатки, під час використання якого не потрібне шліфування, що покращує продуктивність у десятки разів. Відпрацьовується впровадження комплексу токарно-гвинторізних центрів, комплексу прецизійної лезової обробки гартованих гвинтів, що сприятиме підвищенню продуктивності праці та освоєнню нових видів продукції.

На ВАТ «Пресмаш» відпрацьовуються нові процеси порошкового покриття деталей; алмазного полірування; термічний процес об'ємного загартування і хіміко-термічної обробки високолегірованої, корозійностійкої і жароміцної сталі; процес згинання листа на гідравлічному пресі; передбачається модернізація газорізальної машини «Комета» для плазмової різки та газорізки.

ВАТ «Одескабель» є єдиним підприємством, яке впровадило у межах системи менеджменту якості міжнародні стандарти, а саме: розробка та виробництво кабельно-провідникової продукції, система менеджменту навколишнього середовища, промислової безпеки та соціальної відповідальності. Розширюється постачання продукції торгової марки ОК-net підприємства у східний регіон України, а також покращується логістика для замовників.

Впроваджує виробництво нових засобів зв'язку ТОВ «Телекарт-прилад» збільшує випуск моделей електронних приладів обліку електроенергії для всіх категорій споживачів та постачальників електроенергії (багатотарифні побутові лічильники).

ВАТ «Завод поршневих кілець» протягом 2008 р. передбачало спільну роботу з «ОЗПК-Дніпро» щодо розробки та впровадження сталевий пласової стрічки для виготовлення розширювача маслосійомних кілець, випуск комплектів кілець для компресорів автомобілів ЗІЛ, МАЗ, КАМАЗ та Борисівського заводу «Агрегат» (Білорусь), освоєння та випуск верхнього компресійного кільця із спеціального сталюого прокату замість чавуна для двигунів Газ 3309/4301, що дозволить підвищити якість, зменшити собівартість продукції, значно збільшити моторесурс двигуна, спростити та автоматизувати технологічний процес виготовлення поршневих кілець.

На ВАТ ХК «Краян» відпрацьовується вдосконалення гідрокомунікацій кранів з використанням гідроапаратів та арматури, впроваджується виробництво телескопічних стріл коробчатого перетину крана КС-557Кр з високоміцної сталі, що буде сприяти організації власного виробництва замість кооперованих поставок, зниженню собівартості продукції.

ВАТ «Стальканат» розроблена і реалізується програма модернізації існуючого виробництва, що передбачає повне технічне переозброєння на 2007-2010 роки з організацією нового виробництва, яке спеціалізується на переробці високо вуглецевої катанки. Протягом року планується налагодження нових видів продукції – холоднотягнутої арматури класу В500С, пружинного та канатного дроту за європейськими стандартами (EN), дроту з цинковим покриттям, дроту зі спеціальними властивостями, пластично обтиснутих канатів. Значна увага приділяється питанням зниження енергоємності виробництва [4, с.90; 5, с. 306-315].

Зазначимо, що минуле десятиліття для України пройшло під знаком економічної кризи. Одночасно у світовій економіці відбулися суттєві якісні зрушення. Вичерпання екстенсивних можливостей зростання зробило необхідним залучання інноваційних джерел для розширення виробництва. У той час як українська економіка намагалася вийти з кризи, застосовуючи традиційні технології, промислово розвинені країни спрямувати свої зусилля на створення нової економіки, заснованої на знаннях, інформації та інноваціях.

Висновки і перспективи подальших розробок. Незважаючи на незначні масштаби інноваційної діяльності, позитивний вплив її на економічні показники виробництва є безперечним. Більшість підприємств, що впроваджували інновації, одержали приріст продукції, підвищили її конкурентоспроможність, оновили асортимент виробів, знизили матеріали й енергомісткість виробництва.

Забезпечення підвищення конкурентоспроможності підприємств промисловості за рахунок підтримки розвитку наукоємних виробництв, оновлення номенклатури продукції машинобудування та інших високотехнологічних галузей, підвищення якості, створення нових конкурентоспроможних видів техніки, застосування сучасних технологій виробництва, поширене застосування на підприємствах промисловості інноваційних енергоефективних технологій виробництва продукції з метою зниження енергоємності продукції (послуг) та проведення модернізації технологічного обладнання забезпечить можливість підвищити ефективність промислового виробництва, збільшити випуск сучасних конкурентоспроможних видів промислової продукції, що відповідає вимогам світових стандартів.

Реалізація інноваційної політики і надалі спрямовуватиметься на вдосконалення нормативно-правової бази, посилення позитивного впливу інноваційних процесів на економічні показники виробництва, пошук інвестицій для здійснення нововведень, узгодження кредитної політики на регіональному рівні. Одеська інноваційна сфера повільно стає привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Таким чином, у роботі здійснено визначення концептуальних підходів щодо стратегічного розвитку інноваційною діяльністю підприємств, запропонована розгорнута структурно-логічна схема щодо послідовності стратегічного планування інноваційною діяльністю підприємства, виявлено характеристику основних тенденцій розвитку інноваційно-інвестиційних процесів промислових підприємств та перспективи розвитку регіону.

Вищевикладена концепція, яка пропонується у статті, вже почала використовуватися автором для оцінки потенціалу інноваційно-інвестиційної сфери Одеського регіону, його привабливості, можливих змін, напрямків розвитку. Щодо перспектив подальшого розвитку, важливим на думку автора є поглиблення існуючих розробок з методології управління інноваційно-інвестиційним механізмом; визначення напрямків, які сприятимуть успіху в розвитку регіону; побудова та аналіз економетричної моделі впливу стану економіки України на обсяг прямих іноземних інвестицій у нашу країну. Така модель дозволить отримати кількісне вираження взаємозв'язків і напрямів численних взаємодій усередині економіки України та є базою для розробки рекомендацій щодо покращення інвестиційної ситуації в державі.

Література

1. Йохна М.А., Стаднік В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навч. посіб. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.
2. Хрущ Н.А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології: Монографія. – Хмельницький: ХНУ, 2004. – 309 с.
3. Офіційна сторінка Державного комітету статистики України // Dokument HTML. – www.ukrstat.gov.ua.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Одеській області./ Статистичний збірник Головного управління статистики в Одеській області. Відпов. за випуск Єрмоєнко Т.І. – 2008 р. – 119 с.
5. Статистичний щорічник Одеської області за 2007 рік / За ред. Т.В. Стоянової. – Одеса. – 2008. – 533 с.